

20. STOLETÍ STAROKATOLICKÉ CÍRKVE VE VARNSDORFU

Marta LÉBLOVÁ
Katedra filozofie, FF ZČU v Plzni

Tento příspěvek se bude věnovat osudu Starokatolické církve ve Varnsdorfu v průběhu dvacátého století.

Připomeňme, že k 1. lednu 1897 bylo biskupství Starokatolické církve v Rakousko-Uhersku přesunuto z Vídně do Varnsdorfu a správcem biskupství byl zvolen Miloš Čech, bratr známého českého básníka Svatopluka Čecha. Biskupské svěcení mu státní úřady nepovolily, s odůvodněním, že Starokatolická církev nemá dostatek finančních prostředků na svou reprezentaci. Je zajímavé, že byla vedením církve, ve které většina věřících byla německé národnosti, pověřena osobnost národnosti české.[1]

Po vzniku Československa v roce 1918 musela Starokatolická církev řešit územní změny. Na lokální částečné synodě ve Vídni roku 1920 bylo rozhodnuto o odtržení německých obcí v Rakousku od varnsdorfského biskupství a vytvoření biskupství vlastního.[2] Tím se od dosavadního varnsdorfského biskupství odštěpilo biskupství vídeňské a tím pádem vznikla samostatná československá Starokatolická církev.

Významnou osobností meziválečného období byl Alois Pašek. Do Starokatolické církve vstoupil roku 1897 a byl přidělen jako kooperátor do Varnsdorfu, kde pracoval po boku Miloše Čecha. Později působil v Krásné Lípě. 15. července 1918 na vlastní žádost nastoupil jako Starokatolický farář v Pasově. Tam jej Miloš Čech pouštěl jen velmi nerad, neboť jej považoval za svého potencionálního nástupce. Miloš Čech zemřel v roce 1922 a téhož roku je Pašek povolán synodní radou, aby se vrátil do Čech a kandidoval na místo správce biskupství. 23. dubna byl zvolen varnsdorfským farářem.[3] 2. července 1922 byl volební synodou zvolen správcem biskupství. 12. a 13. července 1924 se konala synoda v Jablonci nad Nisou, na které byl Pašek zvolen biskupem. Díky tomu, že o povolení biskupského svěcení rozhodovaly československé úřady, které byly daleko liberálnější, než úřady rakousko-uherské, dostalo se mu 14. září v Bernu biskupského svěcení. Svou roli jistě hrál i fakt, že Pašek byl české národnosti. Tím získala Starokatolická církev v Československu svého prvního biskupa.[4]

Během druhé světové války byla varnsdorfská diecéze rozdělena. Brněnská farnost byla odtržena od varnsdorfského biskupství a připojena k biskupství vídeňskému. Varnsdorfské biskupství bylo ponecháno v hranicích „sudetské župy“, avšak jeho existence nebyla jednoduchá, protože ta byla součástí Říše, ve které Starokatolické biskupství již bylo. V Protektorátu Čechy a Morava byl pro české Starokatolíky zřízen generální vikariát, který byl pod jurisdikcí varnsdorfského biskupství. Tento vikariát po druhé světové válce zajistil kontinuitu Starokatolické církve.[5]

Po odsunu německého obyvatelstva začíná boj o zachování varnsdorfské Starokatolické obce. Biskup Pašek, protože byl české národnosti, ve Varnsdorfu zůstal a soustředil svou aktivitu na konsolidaci nyní malého počtu věřících. Snažil se dát všechny záležitosti církve do pořádku, zaváděl do všech obcí českou duchovní správu a český jazyk do bohoslužeb. Stav duchovenstva se snížil natolik, že se v roce 1945 rozhodl k několika kněžským svěcením. (Ta byla udělena např. Miloši Pulcovi a Viktoru Štětinovi.) [6]

Již během války má biskup Pašek zdravotní problémy, 29. června 1946 umírá po operaci ve varnsdorfské nemocnici, pochován je na varnsdorfském hřbitově.[7]

Období komunistické vlády v Československu bylo pro všechny církve obdobím dosti komplikovaným, během tohoto období docházelo ke snahám likvidovat církve všeho druhu. Již roku 1949 byly přijaty tzv. církevní zákony, které omezovaly církevní samosprávu a ustavily nad církvemi přísný státní dozor. Každý duchovní, který chtěl vykonávat svůj duchovní úřad musel mít státní souhlas, jež mu mohl být kdykoli odebrán. Duchovní se víceméně stali státními zaměstnanci.[8] Stejně jako např. v římskokatolické církvi i zde časem vzniká tzv. „podzemní církev“.

Kontroverzní postavou těchto let je Miloš Pulec. Pulec byl Starokatolický kněz a zjednodušeně řečeno, stál většinu času v čele synodní rady, která měla přízeň a podporu církevních tajemníků na ministerstvu kultury. Z jeho iniciativy vycházela většina státních zásahů proti Starokatolické církvi a především proti samotnému biskupovi. Na druhé straně stál většinu času státními orgány pronásledovaný biskup. Tak se postupně Starokatolická církev dělí na „státem uznanou“ a „podzemní“[9].

Po smrti Aloise Paška byl správcem biskupství 4. července 1946 zvolen generální vikář a pražský farář Václav Jaromír Ráb.[10] Zároveň byl administrátorem ve Světcí, Krásné Lípě, Varnsdorfu, Jablonci, Desné a Brně.[11] Při organizování obvodů farních obcí bylo na Rábův návrh Národní správou 28. července schváleno šest farních obcí, jednou z nich byla farní obec Varnsdorf. Protože byl Ráb současně pražským farářem, bylo v době jeho působení přesunuto ústředí církve z Varnsdorfu do Prahy.[12]

Pravidelné německé bohoslužby konal ve Varnsdorfu do konce února 1948 Anton Reinelt, který zde dlouhá léta působil jako katecheta a pomocník. 24. února 1948 byl svého úřadu zbaven a odsunut do Německa.[13]

Pro české bohoslužby byl pomocným duchovním pro Varnsdorf ještě biskupem Paškem roku 1945 jmenován Viktor Štětina. V září 1948 byl Štětina Rábem suspendován, na základě jeho protestu jej však ministerstvo kultury opětovně potvrdilo jako pomocného duchovního ve Varnsdorfu. Přesto Ráb jmenoval jako duchovního pro severní Čechy Oldřicha Trnku. Štětina v červenci 1949 vystoupil z církve.[14] Schematismy 1947 a 1948 ho vykazují jako faráře ve Varnsdorfu, Schematismus 1949 jako správce farnosti. Varnsdorfské duchovenské místo bylo podle Schematismů 1950 a 1951 obsazeno Oldřichem Trnkou a 1952 i 1953 neobsazeno.[15]

Jak dalece se ale Trnka podílel na správě varnsdorfské farnosti je velice diskutabilní, protože 3. října 1950 byl varnsdorfský kostel pro nedostatek duchovních uzavřen.[16]

10. března 1950 V. J. Ráb abdikuje.[17] 21. dubna 1950 je Národní správou správcem biskupství určen Dr. Augustin Podolák. V říjnu 1952 je Utrechtskou unií potvrzen jako správce biskupství Starokatolické církve v ČSR a stěhuje se do sídla biskupství ve Varnsdorfu, aby zajistil duchovní správu severočeských obcí, které v té době byly v dezolátním stavu. Už ale v březnu 1954 je Podolákovi odebrán plat duchovního, je zbaven státního souhlasu k činnosti a musí přijmout civilní povolání. V roce 1955 byl donucen varnsdorfskou faru opustit. Přesto Podolák nadále vykonává ve Varnsdorfu duchovenskou činnost. V roce 1956 po několika udáních je Podolák zatčen, vyslýchán a po třech měsících propuštěn. Věznění a především hrubé výslechy se pak výrazně projeví na jeho zdraví.[18]

Rok 1968 je obdobím naděje pro Starokatolickou církev. Po více než dvaceti letech bylo ministerstvem kultury povoleno konání synody. Ta se uskutečnila 22. června 1968 v Praze a Augustin Podolák byl zvolen biskupem. O měsíc později byl za biskupa Starokatolické církve v ČSSR oficiálně uznán ze strany státu a 15. prosince byl vysvěcen

v Utrechtu. 23. prosince byl nový biskup slavnostně uveden do úřadu ve varnsdorfském katedrálním chrámu[19].

Na několik málo let pak církev ožívá, zvyšuje se počet křtů a do církve vstupují mladí lidé. V roce 1970 se pokouší biskup přesunout sídlo biskupství do Prahy, „*aby lépe fungovaly kontakty se státní správou i se synodní radou.*“ Ale už v roce 1970 opět začínají problémy se státní mocí a biskup z obav před zásahem státu do života církve 22. června 1971 tajně světí ve varnsdorfské katedrále čtyři kněze a jednoho jáhna (kněží: Sainer, Bastján, Kostohryz a Hejbal, jáhen: Plachý)[20]. Až do roku 1971 jsou ve Varnsdorfu slouženy pravidelné bohoslužby[21]. Na podzim roku 1971 je biskup zbaven státního souhlasu a jsou mu zabaveny biskupské insignie, archiv a klíče od katedrály.[22]

Administrátorem ve Varnsdorfu je jmenován Rudolf Trousil[23], bohoslužby ve Varnsdorfu se však konají velmi nepravidelně[24]. Podolák po odebrání souhlasu přes žádosti varnsdorfských věřících odmítá sloužit bohoslužby. Od roku 1972 státní orgány řeší, koho dosadit do varnsdorfské farnosti, která byla od Podolákova nedobrovolného odchodu prázdná. Roku 1973 byl na varnsdorfskou faru dosazen laik Karel Barbora, „*aby dohlížel na místní situaci ohledně biskupa.*“.[25]

Období mezi léty 1974 a 1989 je již ve znamení „podzemní církve“. Podolák slouží bohoslužby bez státního souhlasu, především v Praze a ve Varnsdorfu. Počátkem roku 1976 se stěhuje do Cvikova,[26] pravděpodobně byl ke stěhování donucen, aby „*nebyl na očích věřícím.*“.[27]

Bohoslužby ve varnsdorfském kostele jsou do roku 1976 slouženy nepravidelně. V roce 1976 jsou z důvodu chatrného stavu katedrály bohoslužby zrušeny[28] a téhož roku začíná rekonstrukce kostela, která trvá až do let devadesátých.

Roku 1982 je kostelník Karel Barbora vystěhován z fary.[29]

Od roku 1983 je správcem severočeských farností Kurt Malina[30], jehož jméno se v návrzích na obsazení varnsdorfské farnosti objevuje už počátkem sedmdesátých let. V osmdesátých letech pokračuje rekonstrukce kostela, především jeho exteriéru. Zdá se, že minimálně od roku 1988 se ve Varnsdorfu konají pravidelné bohoslužby[31]. Fara nebyla trvale obývána od vystěhování Karla Barbory.

Listopadové události roku 1989 znamenají převrat v životě Starokatolické církve. 29. dubna 1990 se v Praze koná 39. synoda, která je definována jako Synoda obnovy. Tato synoda potvrdila nepřerušenu jurisdikci biskupa Podoláka, distancovala se od minulosti a započala obrodu církve. 17. listopadu 1990 je Podolák slavnostně uveden do varnsdorfské katedrály. Ale již 7. ledna 1991 biskup Podolák umírá. Pochován je ve Cvikově. 23. února 1991 se schází mimořádná synoda, která biskupem volí ThMgr. Dušana Hejbalu. [32]

40. synoda 11. listopadu 1995 přeložila sídlo biskupství z Varnsdorfu do Prahy, což konečně církev centralizovalo. Novým katedrálním chrámem se stal kostel sv. Vavřince na Petříně.

Varnsdorfská farnost byla neobsazená do roku 1998 a bohoslužby zde vykonávali duchovní z Prahy, mezi jinými i Dušan Hejbal. Od léta 1998 byl Varnsdorf pod duchovní správou Mgr. Petra Tvrčka, ten byl roku 1999 byl zvolen varnsdorfským farářem. V roce 2000 se oženil a odešel do Prahy.

Od roku 2000 zde působil jako správce farnosti Matouš Kubeček, který zde začal rozvíjet některé projekty pod záštitou střediska Communio.

Roku 2002 vystřídal Matouše Kubečka Roland Solloch. Ten navázal na některé předchozí projekty Communio a začal rozvíjet další.

V současné době zde pod záštitou Communio funguje Mateřské centrum Rybička, Senior servis Tyršovka, krizová intervenční linka Modrá linka SOS a Občanská poradna.

Při sčítání lidu roku 2001 se ke Starokatolické církvi přihlásilo 27 obyvatel[33]. Pravidelné bohoslužby se konají každou neděli, účast je však nízká, pravidelně se schází asi pět lidí.

Každoročně se ve Varnsdorfu počátkem srpna koná Týden duchovní obnovy, kdy se schází zástupci všech farností ke společným modlitbám a rozhovorům.

Pravidelně se také konají setkání a dvojjazyčné bohoslužby se Starokatolíky z Großschönau.

* Text byl poprvé publikován v Ročence Kruhu přátel muzea Varnsdorf 2004 – 2005, Mandava 2005, Vlastivědné čtení z Varnsdorfu, Šluknovského výběžku a saského příhraničí.

[1] Anonymní Palmeho pokračovatelé. *Varnsdorf a jeho historické pamětihodnosti od roku 1850 do 1913. S dodatkem do roku 1922*. Varnsdorf, 2000. s. 53-54

[2] *Freie Kirchenstimmen*, tiskový orgán Starokatolického biskupství v Československu. Šumperk, 5.1.1920

[3] Vobbe, Joachim. *Jak se z křesťanů stali Češi a Němci*. Communio 2/97

[4] König, Josef a spolupracovníci. *Korespondence biskupa Paška 1945 – 1946*. Praha, 2004. s. 251-252;

[5] Lášek, Jan B. *K dějinám Starokatolictví ve Varnsdorfu*. In Almanach ke 130. výročí povýšení Varnsdorfu na město. Varnsdorf, 1998; s. 17-23

[6] Toman, Rostislav K. *Starokatolická církev v ČSR (ČSSR) od roku 1945 do roku 1990*. Diplomová práce. Praha, 2003, s. 22-23

[7] König, J. a spolupracovníci. Uv. dílo, s. 252-253

[8] Toman, R. K., R. Uv. dílo. s. 19-20

[9] Tamtéž, s. 105-107

[10] Hejbal, Dušan. *Ph.Dr. Th.Lic. Augustin Podolák, druhý biskup Starokatolické církve*. Communio 1/2001

[11] Schematismy 1950

[12] Toman, R. K. Uv. dílo, s. 25-26

[13] König, J. a spolupracovníci. Uv. dílo, s. 262

[14] Toman, R. K. Uv. dílo, s. 29-30

[15] König, J. a spolupracovníci. Uv. dílo, s. 264

[16] Toman, R. K. Uv. dílo, s. 33

[17] Hejbal, D. Uv. dílo, s. 5

[18] Toman, R. K. Uv. dílo, s. 32-38

[19] Tamtéž, s. 43-45

[20] Tamtéž, s. 51-59

[21] Konvalina, Jiří. *Současnost farnosti Varnsdorf*. Communio 2/97, stránky nečíslovány

[22] Hejbal, D. Uv. dílo, s. 7

[23] Toman, R. K. Uv. dílo, s. 62

[24] Konvalina, J. Uv. dílo

[25] Toman, R. K. Uv. dílo, s. 64-75

[26] Tamtéž, s. 74-76

[27] Hejbal, D. Uv. dílo, s. 7

[28] Archiv obce Šumperk-dopis z 28.2.1978

[29] Dopis advokátní poradny v Rumburku Synodální radě z 21.1.1982

[30] *Tschechische ökumenische Nachrichten*, Prag 1983

[31] *Tschechische ökumenische Nachrichten*, Ökumenischer, Prag 1888/VI

[32] Toman, R. K. Uv. dílo, s. 103

[33] Materiály ČSÚ; Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001, Český statistický úřad